

РОМАН ЛУБКІВСЬКИЙ ТА ДМИТРО ПАВЛИЧКО ЯК ПЕРЕКЛАДАЧІ СЛОВАЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (36) 2016

УДК 821 [162.4 – 1: 162.2] "18/19".091

Ліхтей Т. Роман Лубківський та Дмитро Павличко як перекладачі словацької поезії; 10 стор., кількість бібліографічних джерел – 10; мова – українська.

Анотація. У статті висвітлюється діяльність Дмитра Павличка та Романа Лубківського як перекладачів словацької поезії. Розглядаються переклади з доробку знакових словацьких поетів Яна Коллара, Гвездослава, Яна Ботта, Івана Краска, Яна Смерка та ін.

Ключові слова: Р. Лубківський, Д. Павличко, словацька поезія, художній переклад, словацько-український літературний дискурс.

Словацька поезія завжди перебувала в полі зору двох визначних українських митців – Дмитра Павличка та Романа Лубківського. Випускники філфаку Львівського університету, не просто колеги по цеху, а справжні друзі, вони обоє неодноразово бували у Словаччині, зналися з багатьма словацькими поетами особисто, виконували там у різний час важливу дипломатичну місію: Роман Лубківський був Надзвичайним і Повноважним Послом України у Чехословаччині, а Дмитро Павличко – Послом України у вже незалежній Словаччині. Про свої враження від країни-сусідки, про творчість багатьох словацьких письменників писали у статтях і нарисах, у власних поетичних збірках. І, звичайно ж, багато перекладали, за що справедливо й заслужено стали лауреатами премії ім. П. Гвездослава, яка щорічно присуджується Словацьким літературним фондом за популяризацію словацької поезії у світі.

Так, у нарисі "Моя Словаччина" Д. Павличко зізнається, що вперше почув про словаків од свого батька, який йому, ще малому, співав рекрутські пісні, а серед них – і знану пісню "Кеде ми пришла карта нароковать...". Згодом з книжки Ореста Зілінського "Slovenská ľudová balada v internetnom kontexte" митець довідався, як тісно переплетені словацькі пісні з лемківськими, якою невичерпною є скарбниця нашого спільного фольклору.

В період університетських студій Д. Павличко знайомиться з творчістю визначних словацьких авторів – поемою "Донька Слави" Яна Коллара, поемою "Марина" Андрея Сладковича, "Кривавими сонетами" Гвездослава... Тоді ж з'явилися й перші перекладацькі плани.

Восени 1958 р. на Пряшівщині та Закарпатті проходили літературні свята. Там Д. Павличко познайомився з багатьма словацькими письменниками, серед яких – Павол Горов, Войтех Мигалік та ін. "Вони зачарували мене широкими характерами і, зрозуміло, своєю творчістю. Вони навчили мене співати словацькі

пісні–балади, та, на подив моїх друзів, я вже знав дещо від Михайла Мольнара. Здавалося, це на новому рівні мислення до мене знов прийшла батькова співанка, і через те моє захоплення баладами, почутими з уст Войтеха Мигаліка, можна порівняти з дивиною приходу найтрепетнішої і досмертної любові" [5, с. 237].

З того часу на сторінках українських газет та журналів, на шпальтах української періодики Словаччини з'являються переклади словацької поезії з-під пера Д. Павличка. Навіть відома антологія словацької поезії (К., 1964) вже презентує доробок Дмитра Павличка – перекладача [6].

І все ж є кілька окремих видань, успішних проєктів, які піднесли Д. Павличка до вершин перекладацького Олімпу. Це, передусім, "Світовий сонет" (1983), де, серед іншого, знаходимо й перлини сонетного жанру авторства Яна Коллара, Гвездослава, Войтеха Мигаліка, Яна Бузаші та Любомира Фелдека, а також "Антологія словацької поезії ХХ століття" (1997), де презентовано вибрані вірші знакових словацьких митців минулого століття. Відкривають антологію, зрозуміло, Гвездославові "Криваві сорнети". До речі, ця "антивоєнна поема в сонетах" була видана ще й білінгвально, окремою книжкою, у видавництві "Карпати" з ґрунтовною передмовою Романа Лубківського [4].

Варто наголосити, що Д. Павличко ставився до Гвездослава з особливою любов'ю. Його твори, написані понад століття тому, виявилися гіркою, пророчою візією з огляду на те, що переживає нині український народ, українська нація. Гвездослав "чи не перший із словаків збагнув, що слов'янська ідея розсипається в прах, як тільки до неї доторкається великодержавний російський шовінізм. Саме тому Гвездослав наважився розпочати дискусію з Пушкіним, який вважав, що всі слов'янські ріки повинні злитися в одному російському морі" [1, с. 11]. Ось як звучить оригінал та переклад "пушкінського" сонету:

Nie, Puškine můj, mysl'ou vysoký,
ty myšlil si sa, podrážděním chorý:
Vraj, musejů sa stiečť-zliať v ruskom mori
tie naše bystré slavian-potoky,

alebo ono – vyschne ráztky.
Už příroda, vid'!sama s tebou sporí:
má osve ich, vždy čerstvé bytia vzory;
no trvá aj ich poť'ah hlboký...

Ja myslím: duch sa rovná vode, hore
čo parou stúpa, prší návratom;
tak, vzájomstva prúd, teká po priestore,

zhrdajúc lieňou v bahne stojatom...
Nuž, vyschnuť nemusí ni ducha more,
ni potoky zájst' ducha v mori tom!
[9, с. 404–405].

Мій Пушкіне, думок височино,
ти помилився, мовивши у гніві,
що мусять всіх слов'ян річки бурхливі
в російське море злитись, бо воно –

в притоках пересохне аж по дно.
Дивись, природа образи мінливі
показує в буття щоденнім диві –
тим видавам зникати не дано!

Дух – як вода. Ніщо її не зборе:
то парою, то йде дощем вона,
навзаємністю з'єднує простори,

гордуючи лінивистю багна...
Ні, висхнути не може духу море,
і в ручаях є вічна глибина!
[1, с. 25].

Актуальність "Кривавих сонетів" вражає, адже потвора імперського егоїзму й зараз знищує людство. Гвездослав "молиться за всіх слов'ян, щоб вони вийшли переможцями з війни, і, звісно, має на увазі насамперед ті народи, які страждають під кормигою австро-угорської та російської імперій (...). Його слов'янофільська ідея вже перебуває в конфлікті з фальшивим слов'янофільством царської Москви" [1, с.11].

Загалом в антології словацької поезії ХХ століття вміщено доробок чотирнадцяти митців, серед яких, крім Гвездослава, Іван Краско, Ян Смерек, Лацо Новомеський, Павол Горов, Владімір Райсел, Войтех Мигалік, Мирослав Валек, Мілан Руфус, Йозеф Мігалкович, Ян Бузаші, Любомир Фелдек, Штефан Стражай і Ян Замбор. Усі разом вони творять цілісний образ своєрідної і глибокої національної поетичної культури, що завдяки місії Д. Павличка стала вже й українським надбанням.

Узяти, хоча б, доробок найвидатнішого представника словацького модернізму Івана Краска. "Він знав таємниці геніальної простоти. Писав

мало, але те, що написав, несе знак невмирущості, пориву і трагічної довершеності" [1, с. 29]. Д. Павличкові вдалося проникнути у глибини душі ліричного суб'єкта, відтворити своєрідну ритміко-інтонаційну структуру його віршів, їх евфонічну наповненість:

Гей, ті горді, височезні тополі!
Їхній образ, як дух мій, зникає із віч...
Вгору?.. Вниз?.. У нірвану?.. –
Як обшарпаний ворон –
у ніч...[1, с. 33].

Інший репрезентант – віталіст Ян Смерек – творить цілу епоху саяливого, життєлюбної поезії у словацькій літературі. На шпальтах редакovanого ним часопису "Елан" він у міжвоєнний період популяризував творчість українських письменників, писав правду про голодомор в Україні та нищення української еліти, друкував статті заборонених авторів тощо. А в поезії залишався вічним оптимістом. "Легкість, з якою він писав, ціложиттева захопленість темою кохання, весняний, "черешневий" настрій його балад – все нагадує в ньому для нас молодого Володимира Сосюру..." – підсумовує Д. Павличко [1, с. 41]. Підтвердження цьому знаходимо в кожній Смереківій строфі:

Чисте вино, чисті рими,
жіночки, як херувими,
чисте серце на вітрах,
я веселий, наче птах![1, с. 52].

Багатолітня дружба пов'язувала Дмитра Павличка з Павлом Горовом. Справжнє ім'я та прізвище митця – Павло Горовчак, що, як вважає український перекладач, підкреслює його східнославацьке, можливо, русько-українське, походження. П. Горов знав українську мову, любив співати українські пісні, в його доробку є вірші про Україну ("Балада про сон", "Вірш, знайдений на військовому кладовищі десь в Україні"). Трепетним ліричним шедевром є й поезія "Береза", яку Д. Павличко відтворює як глибокий знавець химерних станів людської душі:

Зненацька вже й береза догоріла...
Як вітер з неї все зняв догола,
вона всією наготою тіла
в його руках сміятись почала.

Стоїть, як свічка пристрасті, і сяє
з чагарників у ночі темну хлань.

То лиш любов безрадно погасає
від рук жорстких, студених доторкань [1, с. 87].
Мирослав Валек, визначний словацький поет і перекладач, презентується на сторінках антології своїми знаковими творами, нині вже хрестоматійними у словацькій літературі ("Сірники", "Шахи", "По буквах", "Сумний ранішній трамвай..."), у яких – розхристана, розіп'ята душа тривожного мрійника, яка не вмє лицемірити і пристосовува-

тись у нашому жорстокому й цинічному світі, а тому страждає:

Сумний ранішній трамвай,
а я в ньому, а я в ньому,
вже везуть мене, везуть,
наче в гробівці скляному... [1, с. 138].

На окрему розмову заслуговують і чудові переклади з Руфусового доробку. Йдеться про вірші "Твоя сльоза", "Світ із матер'ю", "Мовчки", "Зморшки", "Мікеланджело"... Ось як звучить оригінал та переклад Руфусового вірша "Vjaskynkeramäti..." ("В печері пам'яті"):

Vjaskynkeramätisvieti večné svetlo.
Azpovalytampadá hviezdný prach.
Ismř má zlaté vlásky, jakznejvychádza,
odrazu omladnutá ako dievčatko.
A takmer pekná.
Krajina ako organ večerný
tam ticho hrmí.
Tenké klávesy
roličiek svetia.
A chorál, starý chorál
padá na lesy.
Dobru noc, moji mrtvi[10, с. 80].

В печері пам'яті одвічне світло світить.
Пил зоряний спадає там згори.
Виходить з неї смерть, і златокудрою стає,
і молоденькою, немов дівчатко.
І майже гарною.
Земля, немов орган вечірній,
там тихо грає.
Тоненькі клавіші
полів і нивок сяють.
А хорал, старий хорал
спадає на ліси.
Добраніч, мої мертві[1, с. 163–164].

Переклад цього філософсько-медитативного вірша є, поза сумнівом, блискучим. Передано не тільки емоційно-сугестивний стан ліричного суб'єкта, але й витримано весь арсенал виражальних засобів у формозмістовій єдності (увиразнювальні тавтології, інверсії, повтори; друга строфа перекладу дуже вдало підсилена градацією та анафорою тощо). Відрадно, що більшість Павличкових перекладів Руфусових поезій виконані справді бездоганно.

Варто наголосити також на таких унікальних постатях у дискурсі словацько-українських взаємин, як Любомир Фелдек та Ян Замбор, які досі активно творять і перекладають. За чудову інтерпретацію своїх віршів солов'їною обоє зробили щедрі віддарунки українській літературі, переклавши таких яскравих митців, як Павло Тичина, Василь Симоненко, поезію українських шістдесятників... Ян Замбор 1981 року опублікував у Братиславі збірку вибраних віршів Д. Павличка "Tajomstvo tvojej tváre" / "Таємниця твого обличчя", а Л. Фелдек спричинився до появи антології молодої української поезії "Čistými rukami" / "Чистими руками" (1980).

Оцінюючи внесок словацьких митців у справу популяризації на рідних теренах українського поетичного слова, Д. Павличко, зокрема, зауважує: "Любомирові Фелдеку належить велика шана й подяка з боку української поезії як одному з її найвидатніших перекладачів у Словаччині. Чи маємо ми тепер в Україні подібного знавця та інтерпретатора словацького поетичного слова? Маємо. Це – Роман Лубківський..." [5, с. 238].

Роман Лубківський, як і Дмитро Павличко, презентувався як молодий перекладач вже на сторінках антології словацької поезії (К., 1964). Однак його знакові добірки перекладів зі словацької літератури з'явилися дещо пізніше. Йдеться, передусім, про відомі перекладацькі збірники "Слов'янське небо" (1972) та "Слов'янська ліра" (1983).

У "Слов'янському небі" у циклі "Дорогами Словаччини" Р. Лубківський, як і Д. Павличко, звертається до творчості Гведослава, презентуючи його поему "2000". Серед інших авторів – Еміль-Болеслав Лукач, Ян Понічан, Лацо Новомеський, Андрей Плавка, Ян Костра, а також Мирослав Валек та Мілан Руфус.

Набагато щільнішою є добірка словацької поезії в пізнішому збірнику – "Слов'янська ліра" – з фаворною передмовою Д. Павличка "Мотив поступу й життя": "Слов'янська ліра" не могла створитися за кілька років, не могла бути й не була епізодом у житті перекладача. Це – частина його ціложиттєвого труду, який почався давно..." [7, с. 8].

На сторінках видання зустрінемося навіть з класиками словацької літератури. Відкривають добірку поезії штурівця Яна Ботта. Відрадно, що є між ними і його відомий "Відгомін української думки" – вірш про славне українське козацтво:

Ой не тужить, запорожці, що гетьман в могилі,
його дума гуля з вами по донському схилі!
На могилі дуб зелений – й він колись зів'яне,
але слава запорозька жить не перестане!
[7, с. 253].

Знаходимо тут і поезії Боттового побратима Янка Краля, який теж дуже прихильно ставився до України та її багатій культурній спадщині, вірші Гведослава, а також поетичні в'язанки авторства сучасних словацьких митців. Є серед них і справжні поціновувачі української літератури, її історичної минувшини. Ось як звучить зачин до поеми Войтеха Мигаліка "Сила Землі":

То вітер степу звився в небо рвійно,
і осінь соняхів
тебе сповила в золото сяйне.
Так стрів тебе я в сонці, Україно,
і так ти прийняла мене... [7, с. 282].

Завдяки зусиллям Р. Лубківського узріла світ знакова в контексті словацько-українських взаємин книга "Веселка Татр: молода словацька поезія" (1982) з передмовою Л. Фелдека. На її сторінках Р. Лубківський презентувався як перекладач віршів Петера Грегора, Яна Замбора, Властімила Ковальчика, Мікулаша Ковача, Йозефа Мигалковича, Штефана Стражая, Любомира Фелдека... Разом з Д. Павличком та іншими нашими

перекладачами Р. Лубківський спричинився до видання вибраного Лаца Новомеського "Відчинені вікна" (1982). А ще десятки його перекладів словацької лірики розпорошені на сторінках українських газет та часописів і чекають на вдумливого інтерпретатора.

Діяльність Р. Лубківського на ниві словацько-українських взаємин, однак, не обмежилася тільки художніми перекладами. Виявом щирої любові до Словаччини стала поетична збірка Р. Лубківського "Словацьке літо" (1985), яка згодом вийшла також словацькою мовою в перекладі Юрая Андрічика під назвою "Slovenské madony" (1988).

Отже, визначні українські поети Р. Лубківський та Д. Павличко чимало зробили для

популяризації словацької поезії в Україні. В дискурсі українсько-словацьких взаємин Д. Павличко прописався передусім як автор "Світового сонету" (з ґрунтовною добіркою доробку знакових словацьких постатей – Яна Коллара, Гвездослава, Войтеха Мигаліка, Яна Бузаші, Любомира Фелдека) та "Антології словацької поезії ХХ століття" (1997). Натомість його побратим Р. Лубківський переклав вибрані поезії багатьох словацьких митців (від класиків до сучасників), що засвідчують авторські збірники "Слов'янське небо" (1972) та "Слов'янська ліра" (1983), а також упорядкована ним антологія словацької поезії "Веселка Татр" (1982). Д. Павличко та Р. Лубківський є лауреатами премії ім. П. Гвездослава, яка присуджується Словацьким літфондом за популяризацію словацької поезії у світі.

Література

1. Антологія словацької поезії ХХ століття / [перекл., передм., комент. Д. Павличка; ред. О. Зелік]. – К. : Основи, 1997. – 254 с.
2. Веселка Татр : молода словацька поезія / [упор. та ред. Р. Лубківський, передм. Л. Фелдек]. – К. : Видавництво ЦК ЛКСМУ "Молодь", 1982. – 239 с.
3. Між Карпатами і Татрами: Цикл "Постаті: Дмитро Павличко. Вип. 9 / Упор. Т. Ліхтей. – Ужгород: "Ліра", 2009. – 52 с.
4. Орсаг-Гвездослав П. Криваві сонети / Павол Орсаг-Гвездослав ; [пер. із словац. Д. Павличко; передм. Р. Лубківський; ред. О. Логвиненко]. – Ужгород–Кошице: Ордена дружби народів видавництво "Карпати" – Східнославацьке видавництво, 1986. – 93, [3] с.: словац., укр.
5. Павличко Д. Біля мужнього світла: Літ.-крит. статті, спогади, виступи / Дмитро Васильович Павличко. – К.: "Радянський письменник", 1988. – С. 236–239.
6. Словацька поезія: антологія / [ред. Г. Кочур, Л. Первомайський, М. Рильський; вст. ст. М. Пішут; прим. Г. Коновалов]. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1964. – 416 с.
7. Слов'янська ліра : Збірник / [упоряд. та перекл. Р. Лубківський; передм. Д. Павличко]. – К.: Видавництво "Дніпро", 1983. – 421 с.
8. Слов'янське небо : Вірші російських, білоруських, польських, чеських, словацьких, сербо-лужицьких, югославських, болгарських поетів у перекл. Романа Лубківського / [ред. В. Колодій]. – Львів : Видавництво "Каменяр", 1972. – 264 с.
9. Hviezdoslav. Dielo II / Pavol Országh Hviezdoslav. – Bratislava : Slovenský tatran, 1996. – 560 s.
10. Růfus M. Stůl chudobných / Milan Růfus ; [zodp. red. J. Gerbůc]. – Bratislava : Smena, 1972. – 84 s.

Татьяна Лихтей

ROMAN LUBKIVSKYI И ДМЫТРО ПАВЛЫЧКО КАК ПЕРЕВОДЧИКИ СЛОВАЦКОЙ ПОЭЗИИ

Аннотация. В статье исследуется деятельность Р.Лубкивского и Д.Павлычка как переводчиков словацкой поэзии. Рассматриваются переводы знаковых словацких поэтов – Яна Коллара, Яна Ботто, Гвездослава, Ивана Краско, Яна Смрека и др.

Ключевые слова: Р.Лубкивский, Д.Павлычко, словацкая поэзия, художественный перевод, словацко-украинский литературный дискурс.

Tetiana Likhtei

ROMAN LUBKIVSKYI AND DMYTRO PAVLYCHKO AS INTERPRETERS OF SLOVAK POETRY

Summary. The article reveals activity of Roman Lubkivskyi and Dmytro Pavlychko as interpreters of Slovak poetry. The translations from legacy of prominent Slovak poets – Yan Kollar, Hviezdoslav, Yan Botto, Ivan Krasko, Yan Smrek and others are considered in the article.

Key words: R. Lubkivskyi, D. Pavlychko, slovak poetry, fiction translation, Slovak and ukrainian literary discourse.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016 р.

© *Ліхтей Тетяна Василівна* – кандидат філологічних наук, доцент кафедри словацької філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет».